

FERENC PÁPA
LAUDATE DEUM

PÁPAI MEGNYILATKOZÁSOK

62

Sorozatszerkesztő
DIÓS ISTVÁN

FERENC PÁPA

LAUDATE DEUM

KEZDETŰ APOSTOLI BUZDÍTÁSA

MINDEN JÓAKARATÚ EMBERNEK

A KLÍMAVÁLSÁGRÓL

SZENT ISTVÁN TÁRSULAT
az Apostoli Szentszék Könyvkiadója
Budapest 2023

A fordítás az eredeti spanyol szövegből készült

Papa Francisco:
Laudate Deum.
Exhortación apostólica
a todas las personas de buena voluntad
sobre la crisis climática.

Fordította
TÓZSÉR ENDRE SP

Lektorálta
NOBILIS MÁRIÓ

© Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 2023
Hungarian translation © Tózsér Endre, 2023
Hungarian edition © Szent István Társulat, Budapest, 2023
© Magyar Katolikus Püspöki Konferencia, 2023

ISSN 1788-8948
ISBN 978 963 612 105 1

SZENT ISTVÁN TÁRSULAT
1053 Budapest, Veres Pálné utca 24.
szentistvantarsulat.hu
Felelős kiadóvezető: Farkas Olivér igazgató
Nyomdai munkálatok: Mega-Galaxis Kft. Budapest
Felelős vezető: Nemere Ágnes ügyvezető

1. „Dicsérjétek Istent összes teremtményéért!” Erre biztatott Assisi Szent Ferenc egész életével, összes énekével, minden mozdulatával. Megfogadta a Szentírás zsoltárainak tanácsát, és újra megjelenítette Jézus érzékenységet Atyjának teremtményei iránt: „Nézzétek a mezők liliumait, hogyan nőnek: nem fáradoznak, nem szőnek-fonnak, mégis, mondom nektek, még Salamon sem volt dicsősége teljében úgy felöltözve, mint egy ezek közül” (Mt 6,28–29). „Ugye két fillérért öt verebet is adnak. Isten mégsem feledkezik meg egyetlenegyről sem” (Lk 12,6). Hogyan ne csodálalnánk Jézusnak ezt a gyengédségét az összes létező iránt, melyek kísérnek bennünket utunkon!

2. Immár nyolc éve, hogy közzétettem a *Laudato si'* kezdetű enciklikát, mellyel meg akartam osztani mindnyájatokkal, szenvedő bolygónkon élő testvéreimmel és nővéreimmel, közös otthonunk gondozásával kapcsolatos legmélyebb aggodalmaimat. Az idő múlásával azonban azt látom, hogy nem elégségesen reagálunk, miközben világunk összeomlóban van és talán törésponthoz közelít. Ezen az eshetőségen túl kétségtelen, hogy a klímaváltozás egyre nagyobb mértékben árt sok ember és család életének. Érezni fogjuk hatását az egészségügy, a foglalkoztatás, az erőforrásokhoz való hozzáférés, a lakhatás, a kényszermigráció stb. területén.

3. Globális társadalmi problémáról van szó, mely szorosan kapcsolódik az emberi élet méltóságához. Az Egyesült Államok püspökei nagyon jól rámutattak éghajlatváltozással kapcsolatos aggodalmunk társadalmi vetületére. Ezen aggodalmunk ugyanis túlmutat a pusztán ökológiai megközelítésen, hiszen „egymásról való gondoskodásunk és a földdel való törődésünk szorosan összefügg. Az éghajlatváltozás az egyik legnagyobb kihívás, amellyel a társadalomnak és a világközösségnek szembe kell néznie. Az éghajlatváltozás káros hatásai főleg a legkiszolgáltatottabb embere-

ket sújtják, hazánkban és világszerte egyaránt.”¹ Néhány szóban az amazóniai térséggel foglalkozó püspöki szinódus résztvevői is elmondták ezt: „A természet elleni támadásoknak kihatásai vannak a népek életére.”² Az afrikai püspökök pedig, hogy nyomatékot adjanak annak, hogy ez már nem másodlagos vagy ideológiai kérdés, hanem mindannyiunkat sújtó dráma, azt mondták, hogy az éghajlatváltozás „a strukturális bűn megrázó példáját”³ tárja szemünk elé.

4. Az elmúlt nyolc évből összegyűjthető megfontolások és információk lehetővé teszik, hogy pontosítsuk és kiegészítsük, amit korábban mondtunk. Ebből kifolyólag – és mivel a helyzet egyre sürgetőbbé válik – szeretném megosztani veletek az alábbiakat.

1

A GLOBÁLIS KLÍMAVÁLÁSÁG

5. Bármennyire próbálja is valaki tagadni, elrejtteni, elhallgatni vagy relativizálni, az éghajlatváltozás jelei itt vannak, és egyre nyilvánvalóbbak. Senki sem hagyhatja figyelmen kívül, hogy az elmúlt években szélsőséges jelenségeknek, gyakran szokatlan hőhullámoknak, aszálynak és a föld egyéb feljajdulásának lehettünk tanúi, melyek csak néhány jól érzékelhető tünetét jelentik a mindannyiunkat sújtó hangtalan betegségnek. Igaz, nem minden katasztrófa indokolható magától értődően a globális éghajlatváltozással, az viszont igazolható, hogy az éghajlat ember okozta bizonyos változásai jelentősen növelik az egyre gyakoribb és erősebb szélsőséges jelenségek valószínűségét. Tudjuk, hogy vala-

¹ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK KATOLIKUS PÜSPÖKI KONFERENCIÁJA: *Global Climate Change Background* [A globális éghajlatváltozás háttere], 2019.

² A PÜSPÖKI SZINÓDUS AMAZÓNAI TÉRSÉGRŐL TÁRGYALÓ RENDKÍVÜLI KÖZGYŰLÉSE: Záródokumentum, 2019. október, 10, AAS 111 (2019) 1744.

³ AFRIKAI ÉS MADAGASZKÁRI PÜSPÖKI KONFERENCIÁK (SCEAM) SZIMPÓZIUMA: *African Climate Dialogues' communiqué* [az éghajlatról szóló Afrikai Párbeszédnek közleménye], Nairobi, 2022. október 17.

hányszor 0,5 Celsius-fokkal emelkedik a globális hőmérséklet, egyes területeken a heves esőzések és áradások, más területeken a súlyos aszályok, ismét más területeken a szélsőséges hőség vagy a heves havazások erőssége és gyakorisága is megnő.⁴ Ha eddig évente csak néhányszor voltak hóhullámok, mi történik majd a globális hőmérséklet 1,5 Celsius-fokos emelkedése esetén, amihez már közel járunk? A hóhullámok sokkal gyakoribbak és erősebbek lesznek. Ha a hőmérséklet emelkedése meghaladja a 2 Celsius-fokot, akkor Grönlandnak és az Antarktisz nagy részének jégtakarója teljesen elolvad,⁵ ami roppant nagy és rendkívül súlyos következményekkel járna mindenki számára.

Ellenállás és zavar

6. Az elmúlt években jócskán akadtak olyan emberek, akik megpróbáltak gúnyt űzni ebből a megállapításból. Olyan, állítólag tudományosan megalapozott igazságokra hivatkoznak, mint például az a tény, hogy bolygónkon mindig is voltak és lesznek lehűlési és felmelegedési időszakok. Csakhogy elfelejtenek megemlíteni egy másik lényegesényt: azt, hogy amit most látunk, egy szokatlanul felgyorsult felmelegedés, mely olyan sebességgel történik, hogy észleléséhez nem kellene évszázadok vagy évezredek, hanem egyetlen generáció elegendő hozzá. A tengerszint emelkedését és a gleccserek olvadását az ember már a saját életében könnyen érzékelheti, és néhány éven belül valószínűleg sok embernek kell majd elköltöznie otthonából miattuk.

⁴ Vö. INTERGOVERNMENTAL PANEL ON CLIMATE CHANGE [Éghajlatváltozási Kormányközi Testület] (IPCC): *Climate Change 2021. The Physical Science Basis* [Éghajlatváltozás 2021. A fizikai tudományos alap], Cambridge – New York, 2021, B.2.2.

⁵ Vö. Uő: *Climate Change 2023. Synthesis Report. Summary for Policymakers* [Éghajlatváltozás 2023. Összegző jelentés. Összefoglaló a politikai döntéshozók számára], B.3.2. A 2023-as jelentés itt található: https://www.ipcc.ch/report/r6/syr/downloads/report/IPCC_AR6_SYR_SPM.pdf

7. Hogy nevetségessé tegyék azokat, akik a globális felmelegedésről beszélnek, arra hivatkoznak, hogy szélsőséges hidegek is gyakran tapasztalhatók. Csakhogy elfelejtik, hogy ezek és más rendkívüli tünetek csupán különböző kifejeződései ugyanannak az oknak: a globális felmelegedés okozta globális egyensúlyhiánynak. Az aszályoknak és az árvizeknek, a kiszáradó tavaknak, vagy a sokakat megölő szökőáraknak és áradásoknak végeredményben ugyanaz az eredete. Azt is meg kell jegyeznünk, hogy amikor globális jelenségről beszélünk, nem keverhetjük azt össze átmeneti és változó eseményekkel, melyek nagyrészt helyi tényezőkkel magyarázhatók.

8. Az információhiány következtében a hosszabb – legalább több évtizedes – időszakokat felölelő nagy éghajlatváltozási előrejelzéseket összekeverik a legfeljebb néhány hétre vonatkozó időjárás-előrejelzésekkel. Amikor éghajlatváltozásról beszélünk, akkor több évtizeden át tartó, állandó helyi változatokban megfigyelhető globális valóságra utalunk.

9. Vannak, akik le akarják egyszerűsíteni a valóságot, s ezért a sok gyermeket vállaló szegényeket hibáztatják, és a problémát a kevésbé fejlett országokban élő nők megcsonkításával kívánják megoldani. Mint mindig, úgy tűnik, a szegények a hibásak. A valóság azonban az, hogy a bolygó lakosságának leggazdagabb néhány százaléka nagyobb mértékben szennyezi a környezetet, mint a világ lakosságának legszegényebb ötven százaléka, és hogy a leggazdagabb országok egy főre jutó károsanyag-kibocsátása sokszorosa a legszegényebbekének.⁶ Hogyan felejtethetnénk el, hogy Afrika, ahol bolygónk legszegényebb embereinek több mint a fele él, az emberi történelem folyamán történt károsanyag-kibocsátásnak csak egy parányi részéért felelős?

⁶ Vö. ENSZ KÖRNYEZETVÉDELMI PROGRAM: *The Emissions Gap Report 2022* [A kibocsátási réstről szóló 2022. évi jelentés]: <https://www.unep.org/resources/emissions-gap-report-2022>

10. Azt is szokták mondani, hogy az éghajlatváltozás mérséklésére irányuló erőfeszítések – a fosszilis tüzelőanyagok használatának csökkentésével és a tisztább energiaellátási formák fejlesztésével – a munkahelyek számának csökkenéséhez vezetnek. Valójában azt történik, hogy emberek milliói veszítik el munkájukat az éghajlatváltozás következményei miatt: a tengerszint emelkedése, az aszályok és a bolygót érintő egyéb jelenségek számtalan embert juttatnak a tönk szélére. Ráadásul a megújuló energiaforrásokra való jól irányított átállás, valamint az éghajlatváltozás okozta károkhoz való alkalmazkodásra tett erőfeszítések számtalan munkahelyet teremthetnek a különböző ágazatokban. Ez megköveteli, hogy a politikusok és az üzletemberek már most foglalkozzanak ezzel.

Az emberi okok

11. Az éghajlatváltozás emberi – „antropikus” – eredetét már nem lehet kétségbe vonni. Nézzük, miért. A globális felmelegedést okozó üvegházhatású gázok koncentrációja a légkörben a 19. századig stabilan 300 ppm (milliomod térfogatrész) alatt maradt. A század közepén azonban, az ipari fejlődéssel egy időben, a kibocsátás mértéke növekedni kezdett. Az elmúlt ötven évben a növekedés jelentősen felgyorsult, amit a Mauna Loa Mérőállomás is igazolt, mely 1958 óta naponta méri a szén-dioxidot. A *Laudato si'* megírásának idején ez elérte a 400 ppm-es történelmi csúcst, 2023 júniusában viszont már 423 ppm volt az érték.⁷ Az 1850 óta bekövetkezett teljes nettó kibocsátás több mint 42%-a 1990 után történt.⁸

⁷ Vö. NATIONAL OCEANIC AND ATMOSPHERIC ADMINISTRATION, EARTH SYSTEM RESEARCH LABORATORIES, GLOBAL MONITORING LABORATORY [Nemzeti Óceán- és Légkörkutatói Hivatal]: *Trends in Atmospheric Carbon Dioxide* [Tendenciák a légkör szén-dioxid-tartalmának változásában]: <https://www.gml.noaa.gov/ccgg/trends/>

⁸ Vö. IPCC: *Climate Change 2023, Synthesis Report, Summary for Policymakers*, A.1.3.

12. Azt is tapasztaljuk, hogy az elmúlt ötven évben a hőmérséklet soha nem látott gyorsasággal emelkedett, amire az elmúlt kétezer évben nem volt példa. Ebben az időszakban évtizedenként 0,15 Celsius-fokos felmelegedés történt, mely kétszerese az elmúlt százötven év felmelegedésének. 1850-től napjainkig a globális hőmérséklet 1,1 Celsius-fokkal emelkedett, a sarkvidéki területeken pedig még erősebb ez a jelenség. Lehetséges, hogy ezzel a növekedési ütemmel tíz éven belül elérjük a maximálisan elfogadható 1,5 Celsius-fokot.⁹ A hőmérséklet emelkedése nemcsak a földfelszínen következett be, hanem többkilométeres magasságban a légkörben, az óceánok felszínén, sőt több száz méteres mélységben is. Ennek következtében fokozódott a tengerek savasodása, és csökkent az oxigénszintjük. A gleccserek visszahúzódnak, a hótakaró csökken, a tengerszint pedig folyamatosan emelkedik.¹⁰

13. Nem lehet elhallgatni, hogy ezek a globális éghajlati jelenségek egybeesnek az üvegházhatású gázok kibocsátásának felgyorsult növekedésével, különösen a 20. század közepe óta. Ezt az összefüggést az éghajlatkutatók túlnyomó többsége állítja, és csak elenyésző hányaduk próbálja tagadni ezt a nyilvánvaló ténytet. Sajnos a klímaválság nem igazán érdekli a nagy gazdasági hatalmakat, akik a lehető legnagyobb nyereségre törekednek a lehető legalacsonyabb költséggel és a lehető legrövidebb időn belül.

14. Kénytelen voltam ezeket a nyilvánvalónak tűnő pontosításokat megtenni bizonyos lekicsinylő és kevésbé észszerű vélemények miatt, melyekkel még a katolikus egyházon belül is találkozom. De már nem lehet kétségünk afelől, hogy e veszélyes

⁹ Vö. uo., B.5.3.

¹⁰ Az Éghajlatváltozási Kormányközi Testületnek ezek az adatai mintegy harminnégyezer tanulmányon alapulnak; lásd IPCC: *Synthesis Report of the Sixth Assessment Report (20/03/2023)*: *AR6 Synthesis Report: Climate Change 2023* [A hatodik értékelő jelentés összegző jelentése (2023. március 20.): AR6 Összegző jelentés: Éghajlatváltozás 2023].

változások szokatlan gyorsaságának az oka egy tagadhatatlan tény: az elmúlt két évszázadban óriási változások történtek a természetbe való féktelen emberi beavatkozás következtében. A jellemzően felmelegedést okozó természeti jelenségek – mint például a vulkánkitörések – nem elegendőek arra, hogy az utóbbi évtizedek változásainak mértékére és sebességére magyarázatot adjanak.¹¹ A felszíni átlaghőmérséklet alakulása nem magyarázhatja az üvegházhatású gázok mennyiségének növekedése nélkül.

Károk és kockázatok

15. E klímaválság egyes megnyilvánulásai már legalább több száz évre visszafordíthatatlanok, így például az, hogy az óceánok globális hőmérséklete emelkedik, vizük savasodik, oxigénszintjük csökken. Az óceánok vize termikus tehetetlenséggel rendelkezik, évszázadokra van szükség hőmérsékletének és sótartalmának normalizálódásához, amittől számos faj fennmaradása függ. Ez egy az arra utaló sok jel közül, hogy világunk többi élőlénye már nem úti-társunk, hanem áldozatunk.

16. Ugyanezt kell mondanunk a kontinentális jégtakarók csökkenéséhez vezető folyamatról. A sarkvidékek olvadása évszázadokig nem fordítható vissza. Ami az éghajlatot illeti, vannak olyan tényezők, amelyek hosszú időn keresztül fennmaradnak, függetlenül az őket kiváltó eseményektől. Emiatt már nem tudjuk feltartóztatni az általunk okozott hatalmas kárt, de időben vagyunk ahhoz, hogy elkerüljük a még drámaibb károkat.

17. Egyes, világvéget beharangozó diagnózisok nemegyszer észszerűtlennek vagy nem kellően megalapozottnak tűnnek. Ez azonban nem engedi meg, hogy ne számoljunk egy kritikus pont

¹¹ Vö. IPCC: *Climate Change 2023. Synthesis Report. Summary for Policymakers*, A.1.2.

elérésének valós lehetőségével. Az inerciális tényezők miatt a kis változások nagy, előre nem látható és talán visszafordíthatatlan változásokat indíthatnak el, és az események lavinaszerűen követnék egymást. Az ilyen esetekben mindig elkésünk, mert semmilyen beavatkozás nem tudja megállítani a már elindult folyamatot. Onnan már nincs visszaút. Nem mondhatjuk biztosan, hogy a jelenlegi körülmények között ez megtörténik. De mindenképpen lehetséges, ha figyelembe vesszük az éghajlatot „érzékennyé tevő”, már folyamatban lévő jelenségeket, mint amilyen a jégtakarók zsugorodása, az óceáni áramlatok változásai, a trópusi erdők irtása, a permafroszt olvadása Oroszországban stb.¹²

18. Ezért tágabb látásmódra van szükségünk, mely lehetővé teszi, hogy ne csak a fejlődés csodás vívmányain álmélkodjunk, hanem olyan más hatásokra is odafigyeljünk, amelyeket vélhetően egy évszázaddal ezelőtt még elképzelni sem tudtunk volna. Ami megkíváncsat minket, az nem más, mint némi felelősség azért az örökségért, amelyet e világon való áthaladásunk után magunk után hagyunk.

19. Végül hozzátehetjük, hogy a koronavírus-járvány rámutatott, milyen szoros az emberi élet kapcsolata a többi élőlény életével és a természeti környezettel. De különösen azt bizonyította be, hogy ami a világon bárhol történik, annak az egész bolygóra kihatása van. Ez lehetővé teszi, hogy újra elmondjam két olyan meggyőződésemet, melyeket unalomig ismételgetek: „minden mindennel összefügg”, és „senki sem menekül meg egyedül”.

¹² Vö. uo.

AZ ERŐSÖDŐ TECHNOKRATIKUS PARADIGMA

20. A *Laudato si'* enciklikában röviden kifejtettem a környezet pusztulásának jelenlegi folyamata mögött álló technokratikus paradigmát, mely „az emberi életnek és tevékenységnek olyan felfogása, amely irányát vesztette, és annyira ellentmond a valóságnak, hogy végül lerombolja azt”.¹³ Alapvetően abban áll, hogy úgy gondolkodunk, „mintha a valóság, a jó és az igazság automatikusan fakadna a technológiai és gazdasági hatalomból”.¹⁴ Ennek logikus következményeként „innen már csak egy lépés a végtelen vagy korlátlan növekedés eszméje, amely oly nagyon fellelkesítette a közgazdászokat, a pénzügyi és műszaki szakembereket”.¹⁵

21. Az elmúlt években megerősíthettük ezt a diagnózist, egyúttal tanúi lehettünk e paradigma további erősödésének. A mesterséges intelligencia és a legújabb technológiai fejlesztések a korlátok nélküli ember elképzelésén alapulnak, akinek képességei és lehetőségei a technológiának köszönhetően a végtelenségig bővíthetők. Így a technokratikus paradigma rémisztő módon önmagából táplálkozik.

22. A technológiához szükséges természeti erőforrások, mint például a lítium, a szilícium és egyéb, bizonyára nem korlátlanok, de a legnagyobb probléma a megszállottság mögött álló ideológia: az emberi hatalom minden képzeletet felülmúló növelése, melyhez a nem emberi valóság csupán erőforrásként szolgál. Minden, ami létezik, többé már nem ajándék, melyet az ember megköszön, értékel, és amelyre vigyáz, hanem rabszolgává válik, az emberi elme és annak képességei szeszélyének áldozatává.

¹³ *Laudato si'* enciklika (2015. május 24.), 101, AAS 107 (2015) 887.

¹⁴ Uo. 105, AAS 107 (2015) 889.

¹⁵ Uo. 106, AAS 107 (2015) 890.

23. Hátborzongató azt látni, hogy a technológia által kiszélesített képességeink „iszonyú hatalmat adnak kezünkbe, jobban mondvá azoknak a kezébe, akiknek megvan a tudása, de legfőképp a gazdasági hatalma annak felhasználására, iszonyatos hatalmat adnak az egész emberiség és a világ felett. Az emberiségnek soha nem volt ekkora hatalma önmaga felett, és semmi sem garantálja, hogy jól fogja felhasználni, különösen, ha azt nézzük, most miképp él vele. [...] Kiknek a kezében van és kiknek a kezébe kerülhet ekkora hatalom? Rendkívül kockázatos, hogy az emberiség egyik kis csoportját legyen.”¹⁶

Gondoljuk újra a hatalom használatát

24. Nem minden hatalomnövekedés jelent fejlődést az emberiség számára. Gondoljunk csak azokra a „csodálatos” technológiákra, amelyeket népességek megtizedelésére, atombombák bevetésére, etnikai csoportok megsemmisítésére használtak. Ezek történelmi helyzetek voltak, melyekben a fejlődés iránti csodálat meggátolta, hogy észrevegyük a fejlődés következményeinek borzalmait. Pedig ez a veszély mindig jelen van, „mert az óriási technológiai fejlődést nem kísérte az ember növekedése felelősségben, értékekben és lelkiismeretben. [...] Meztelen, és ki van szolgáltatva saját hatalmának, mely folyamatosan növekszik anélkül, hogy az embernek lennének eszközei ellenőrzése alá vonni. Rendelkezhet felületes mechanizmusokkal, de kijelenthetjük, hogy hiányzik a megbízható etika, az a kultúra és szellemiség, amely ténylegesen korlátozná és a józan önmehtagadás keretei között tartaná.”¹⁷ Nem meglepő, hogy egy ilyen nagy hatalom ilyen kezekben képes az élet elpusztítására, a technokratikus paradigma gondolkodásmódja pedig vakká tesz bennünket, és meggátolja, hogy észrevegyük a mai emberiségnek ezt a nagyon súlyos problémáját.

¹⁶ Uo. 104, AAS 107 (2015) 888–889.

¹⁷ Uo. 105, AAS 107 (2015) 889.

25. Ezzel a technokratikus paradigmával szemben azt mondjuk, hogy a körülöttünk lévő világ nem a kizsákmányolás, a féktelen használat, a korlátlan hatalomvágy tárgya. Még azt sem mondhatjuk, hogy a természet csupán „keret”, melyben életünket és terveinket megvalósítjuk. Mert „belé vagyunk foglalva, részei vagyunk, és átjárjuk egymást”,¹⁸ így „nem kívülről, hanem belülről nézzük a világot”.¹⁹

26. Ez kizárja azt az elképzelést, hogy az ember csak a környezetet károsítani képes kívülláló, külső tényező. Az embert a természet részének kell tekinteni. Az emberi élet, az értelem és a szabadság beágyazódik a bolygónkat gazdagító természetbe, és részét képezi belső erőinek és egyensúlyának.

27. Az egészséges környezet tehát az ember és a környezete közötti kölcsönhatás eredménye is, ahogyan az az őslakos népek kultúráiban jellemző, és ahogyan évszázadokon át az volt a föld különböző térségeiben. Emberek csoportjai sok esetben környezetet „teremtettek”,²⁰ valamiképpen alakították anélkül, hogy elpusztították vagy veszélyeztették volna. Ma az a nagy probléma, hogy a technokratikus paradigma lerombolta ezt az egészséges és harmonikus kapcsolatot. Ennek a káros és romboló paradigmának a nélkülözhetetlen felülmúlása azonban nem az ember megtagadásával történik, hanem a természeti rendszerek és a „társadalmi rendszerek” közötti kölcsönhatás komolyanvételével.²¹

28. Együttesen újra kell gondolnunk az emberi hatalom kérdését, annak értelmét és határait. Hatalmunk ugyanis néhány évtized alatt óriásterületekben nőtt. Lenyűgöző és elképesztő technoló-

¹⁸ Uo. 139, AAS 107 (2015) 903.

¹⁹ Uo. 220, AAS 107 (2015) 934.

²⁰ Vö. SVERKER SÖRLIN – PAUL WARDE: Making the Environment Historical. An Introduction, in SVERKER SÖRLIN – PAUL WARDE (eds.): *Nature's End. History and the Environment*, Palgrave, Basingstoke – New York, 2009, 1–23.

²¹ *Laudato si'* enciklika (2015. május 24.), 139, AAS 107 (2015) 903.

giai fejlődést értünk el, de nem vesszük észre, hogy közben rendkívül veszélyes lénnyé váltunk, aki sok élőlény életét és saját fennmaradását is képes veszélyeztetni. Szolovjov iróniája ma is megismételhető: „Nagy fejlődést hozó évszázad, mely egyben az utolsó is.”²² Csak tisztánlátással és őszinteséggel tudjuk időben felismerni, hogy hatalmunk és az általunk generált fejlődés magunk ellen fordul.²³

Az erkölcsi fullánk

29. A tényleges hatalom erkölcsi hanyatlását a marketing és a félretájékoztatás álcázzák, melyek azok kezében, akik több erőforrással rendelkeznek, hasznos mechanizmusok arra, hogy rajtuk keresztül befolyásolják a közvéleményt. Amikor olyan vállalkozást szándékoznak elindítani, amelyek a környezetbe történő erős beavatkozással és jelentős környezetszennyezéssel járnak, e mechanizmusok segítségével megtevesztik a térség lakosait: helyi fejlődésről, a gyermekeik előtt megnyíló gazdasági, foglalkoztatási és felemelkedési lehetőségekről beszélnek. Valójában azonban nem igazán érdekli őket ezeknek az embereknek a jövője, mert nem mondják el nekik világosan, hogy a vállalkozás legyalult földterületet, sokkal kedvezőtlenebb élet- és boldogulási feltételeket, kietlen, kevésbé lakható, élettelen, az együttélés és a remény örömétől megfosztott tájat eredményez, a globális károkozás mellett, mely még sokkal több embernek fog ártani.

30. Gondoljunk csak a múltó lelkesedésre, amelyet a nukleáris hulladékok elhelyezéseért cserébe kapott pénz váltott ki. A lakhely, melyet ebből a pénzből vehettek, a kialakuló betegségek miatt

²² VLADYIMIR SZOLOVJOV: *Az Antikrisztus története. Három Beszélgetés a háborúról, a baladásról és a világtörténelem végéről*, Osiris, Budapest, 1993, 126.

²³ VÖ. SZENT VI. PÁL PÁPA: Beszéd a FAO létrejöttének huszonötödik évfordulója alkalmából (1970. november 16.), 4, AAS 62 (1970) 833.

sírhellyé változott. És nem túlzó képzelgésből beszélek, hanem tapasztalatok alapján. Mondhatnánk, hogy ez egy szélsőséges példa, ám e téren nem beszélhetünk „kisebb” károkról, mert épp a sok elviselhetőnek vélt kár összeadódása vezet ahhoz a helyzethez, amelyben most vagyunk.

31. Ennek a helyzetnek nemcsak a fizikához vagy a biológiához van köze, hanem a gazdasághoz és a róla való gondolkodásmódunkhoz is. A legkisebb költséggel elérhető legnagyobb haszon logikája, melyet racionalitásnak, fejlődésnek és csalóka ígéreteknek álcáznak, lehetetlenné tesz minden őszinte aggódást a közös otthonért és minden törekvést a társadalom leselejtezettjeinek felemeléséért. Láthattuk az elmúlt években, hogy a sok hamis próféta ígéreteitől elkábulva és elragadtatva néha maguk a szegények is áldozatává válnak egy nem számukra épülő világ ámításának.

32. Téves elképzelések alakulnak ki az úgynevezett „meritokráciáról”: „megérdemelt” emberi hatalomként értik, mely előtt mindennek meg kell hódolnia, a jobb kibontakozási lehetőségekkel született emberek uralként fogják fel. Az egy dolog, ha valaki egészségesen viszonyul az erőfeszítés értékéhez, saját képességeinek kibontakoztatásához és a dicséretes kezdeményezőkésséghez, de ha nem törekszik valódi esélyegyenlőség megteremtésére, akkor ez könnyen álcává válik, mely tovább szilárdítja a nagyobb hatalommal rendelkező kevesek kiváltságait. Ezen a perverz logikán belül mit törődnek ők a közös otthonnak okozott kárral, ha biztonságban érzik magukat a képességeik és erőfeszítéseik révén megszerzett anyagi erőforrások feltételezett páncélja alatt?

33. Lelkiismeretükben, és azoknak a gyermekeknek az arcára gondolva, akik majd megfizetnek a tetteik okozta kárért, felmerül az értelem kérdése: mi az értelme az életnek, miért vagyok itt, a földön, mi az értelme a munkámnak és az erőfeszítéseimnek?

34. Miközben „a történelem visszafordulni látszik [...], minden nemzedéknek sajátjává kell tennie az előző generációk küzdelmeit és eredményeit, és még magasabb célok felé kell vezetnie azokat. Ez az út. A jó, valamint a szeretet, az igazságosság és a szolidaritás nem érhető el egyszer s mindenkorra; naponta meg kell küzdeni értük.”²⁴ Ahhoz, hogy szilárd és tartós előrelépést érjünk el, hadd hangsúlyozzam, hogy „az államok közötti többoldalú megállapodásokat kell előnyben részesíteni”.²⁵

35. A multilateralizmust nem szabad összekeverni egy túlzott hatalommal rendelkező egyénben vagy elitben összpontosuló világ-hatalommal: „Amikor a világhatalom valamilyen, törvény által szabályozott formájának lehetőségéről beszélünk, nem feltétlenül kell személyes hatalomra gondolnunk.”²⁶ Mindenekelőtt „hatékonyabb világszervezetekről” beszélünk, „melyek hatalommal rendelkeznek a globális közjó biztosítására, az éhezés és a nyomor felszámolására, valamint az alapvető emberi jogok bizonyos védelmezésére”.²⁷ A lényeg az, hogy tényleges hatalommal kell felruházni őket, hogy „biztosítani tudják” bizonyos fel nem adható célok elérését. Ez olyan multilateralizmust eredményezne, amely nem függ a változó politikai körülményektől vagy néhány ember érdekeitől, és amely stabil hatékonysággal rendelkezik.

36. Továbbra is sajnálatos, hogy elszalasztjuk a világválságokat, holott üdvös változtatásokra adnának alkalmat.²⁸ Ez történt a 2007–2008-as gazdasági válsággal, és ez ismétlődött meg a koronavírusjárvány okozta válsággal. Mert „a válság nyomán világszer-

²⁴ *Fratelli tutti* enciklika (2020. október 3.), 11, AAS 112 (2020) 972.

²⁵ Uo. 174, AAS 112 (2020) 1030.

²⁶ Uo. 172, AAS 112 (2020) 1029.

²⁷ Uo.

²⁸ Vö. uo. 170, AAS 112 (2020) 1029.

te kidolgozott tényleges stratégiák nagyobb individualizmusra, nagyobb dezintegrációra és az igazán hatalmasok még nagyobb szabadságára irányulnak, akik mindig megtalálják a módját, hogy sértetlenül megússzák”.²⁹

Alakítsuk át a multilateralizmust

37. Úgy tűnik, a régi multilateralizmus megmentése helyett ma inkább az a feladatunk, hogy a világban kialakult új helyzet fényében átalakítsuk és újraalkossuk azt. Kérem, ismerjék el, hogy „a civil társadalom számos csoportja és szervezete segít ellensúlyozni a nemzetközi közösség gyengeségeit, a koordináció hiányát a bonyolult helyzetekben, az emberi jogokra való odafigyelés hiányát”.³⁰ A gyalogsági aknák gyártása, felhalmozása és alkalmazása elleni ottawai fellépés jó példa arra, hogy a civil társadalom és szervezetei képesek olyan hatékony dinamikákat elindítani, amelyeket az ENSZ nem képes. Ily módon a *szubszidiaritás elve* a globális-lokális kapcsolatban is érvényre jut.

38. Középtávon a globalizáció kedvez a spontán kulturális kapcsolatoknak, egymás alaposabb megismerésének és az egységesülési folyamatoknak, melyek „alulról jövő” és nem egyszerűen a hatalmi elitek döntéseitől függő multilateralizmushoz vezetnek a népek között. Alulról jövő követeléseikkel a legkülönbözőbb országokban élő elkötelezett emberek – akik az egész világon segítik és támogatják egymást – nyomást tudnak gyakorolni a hatalmat birtoklókra. Remélhetőleg ez történik majd a klímaválsággal kapcsolatban is. Ezért megismétlem, hogy „ha a polgárok nem ellenőrzik az országos, a térségi és a helyi politikai hatalmat, akkor a környezeti károk megelőzése sem lesz lehetséges”.³¹

²⁹ Uo.

³⁰ Uo. 175, AAS 112 (2020) 1031.

³¹ *Laudato si'* enciklika (2015. május 24.), 179, AAS 107 (2015) 918.

39. A posztmodern kultúra új érzékenységet ébresztett a gyengébbek és a kevesebb hatalommal rendelkezők iránt. Ezzel összefüggésben áll az, hogy a *Fratelli tutti* enciklikában az emberi személy elsőbbségét és méltóságának mindenáron való védelmét hangsúlyoztam. Ez egy másik módja a felhívásnak arra, hogy az emberiség valódi problémáinak megoldása érdekében ösztönözzük a multilateralizmust, mindenekelőtt a személy méltóságának tiszteletben tartására törekedve oly módon, hogy az erkölcs elsőbbséget élvezzen a helyi vagy alkalmi érdekekkel szemben.

40. Nem a politika helyettesítéséről van szó, mert egyébként a fel-törekvő hatalmak egyre jelentősebbnek bizonyulnak, és csak-ugyan képesek számottevő eredményeket elérni konkrét problé-mák megoldásában, ahogyan azt némelyikük a világjárvány idején is bizonyította. Pontosan az a tény, hogy a problémákra adott vá-laszok bármely országból érkezhetnek, legyen az akár kicsi is, annak elismerésére késztet, hogy a multilateralizmus elkerülhe-tetlen út.

41. A szintén válságban lévő régi diplomácia továbbra is fontos-nak és szükségesnek mutatkozik. Még nem sikerült olyan multila-terális diplomáciai modellt létrehozni, amely megfelelne a világ új viszonyainak, de ha képes újrafogalmazni önmagát, akkor a megoldás részének kell lennie, mert az évszázados tapasztalatokat nem lehet kidobni.

42. A világ annyira sokpólusúvá, ugyanakkor annyira összetetté kezd válni, hogy a hatékony együttműködéshez más keretre van szükség. Nem elég a hatalmi egyensúlyokra gondolni, hanem azt is szem előtt kell tartanunk, hogy válaszolnunk kell az új kihívá-sokra, hogy globális mechanizmusokkal kell reagálnunk a környe-zeti, egészségügyi, kulturális és szociális kihívásokra, különösen a legalapvetőbb emberi jogok, a szociális jogok és a közös otthon-

ról való gondoskodás tiszteletben tartásának megszilárdítása érdekében. Olyan globális és hatékony szabályok lefektetéséről van szó, amelyek „biztosítani” képesek ezt a globális védelmet.

43. Mindez új döntéshozatali és döntéslegitimálási eljárás létrehozását igényli, mivel az évtizedekkel ezelőtt megállapított eljárás nem elegendő és nem bizonyul hatékonynak. Ebben a keretben a különböző helyzetek kifejeződésének és beépülésének lehetővé tétele érdekében a megbeszélésnek, a tanácskozásnak, a döntőbíráskodásnak, a konfliktusmegoldásnak és a szupervízióknak, végül eredményben pedig egyfajta nagyobb „demokratizálódásnak” a terére van szükség világszinten. Nincs értelme tovább támogatnunk olyan intézményeket, amelyek a legerősebbek jogait védelmezik anélkül, hogy mindenki jogainak érvényesülésével törődjenek.

4

A KLÍMAKONFERENCIÁK: ELŐRELÉPÉSEK ÉS KUDARCOK

44. Évtizedek óta rendszeresen összegyűlnek több mint száz-kilencven ország képviselői, hogy az éghajlat kérdéséről tárgyaljanak. Az 1992-es Rio de Janeiró-i konferencia az ENSZ éghajlatváltozási keretegyezményének (UNFCCC) elfogadásához vezetett. Ez a szerződés 1994-ben lépett hatályba, amikor az egyezményt aláíró országokban is ratifikálták azt. Ezek az államok minden évben találkoznak a *részes felek konferenciáján* (COP), mely a legmagasabb szintű döntéshozó testület. Némelyik konferencia kudarcot vallott, mint például a 2009-es koppenhágai, míg mások fontos lépések megtételét tették lehetővé, mint például az 1997-es kiotói (COP 3). Ennek értékes jegyzőkönyve tűzte ki azt a célt, hogy 5%-kal csökkentjük az üvegházhatású gázok összkibocsátását az 1990-es bázisévhez képest. A határidő 2012 volt, de ezt nyilvánvalóan nem sikerült tartani.

45. Továbbá valamennyi fél kötelezettséget vállalt arra, hogy alkalmazkodási programokat hajt végre az éghajlatváltozás hatásainak mérséklése érdekében. Támogatást is előírányoztak ezen intézkedések költségeinek fedezésére a fejlődő országokban. A jegyzőkönyv ténylegesen 2005-ben lépett hatályba.

46. Ezt követően egy az éghajlatváltozás okozta veszteségekre és károokra (*loss and damage*) vonatkozó mechanizmusra tettek javaslatot, mely elismeri, hogy a gazdagabb országok a fő felelősök, és arra törekszik, hogy kompenzálja az éghajlatváltozás okozta károkat és veszteségeket a legkiszolgáltatottabb országokban. Ez már nem ezen országok „alkalmazkodásának” a finanszírozásáról szól, hanem az elszenvedett károk kompenzálásáról. Ez a kérdés fontos viták tárgyát képezte több konferencián is.

47. A 2015-ös párizsi konferencia (COP 21) szintén jelentős alkalom volt, mert mindenkit bevonó megállapodást hozott létre. Új kezdetnek tekinthető, mivel az előző szakaszban kitűzött célokat nem sikerült elérni. A megállapodás 2016. november 4-én lépett hatályba. Bár kötelező érvényű megállapodásról van szó, nem mindegyik rendelkezése szigorú értelemben vett kötelezettség, és némelyik széles mérlegelési jogkört engedélyez. Ráadásul a nem teljesített kötelezettségek esetében nem ír elő szoros értelemben vett szankciókat, és hatékony eszközök sincsenek a kötelezettségek teljesítésének biztosítására. A fejlődő országok számára rugalmassági formákat is kínál.

48. A párizsi megállapodás fontos hosszú távú célt tűz ki: a globális átlaghőmérséklet emelkedését az iparosodás előtti szinthez képest 2 Celsius-fok alatt kell tartani, és meg kell próbálni 1,5 Celsius-fok alá csökkenteni. Még dolgoznak azon, hogy a monitorizálás konkrét gyakorlatait megszilárdítsák és a különböző országok céljainak összehasonlítására szolgáló általános kritériumokat meghatározzák. Ez megnehezíti a tényleges eredmények objektívebb (mennyiségi) értékelését.

49. Több, gyenge eredménnyel zárult konferencia és a csalódást keltő 2019-es madridi konferencia (COP 25) után remélték, hogy a 2021-es glasgow-i csúcstalálkozó (COP 26) megszünteti ezt a tétlenkedést. Ennek alapvetően a párizsi megállapodás újraindítása volt az eredménye, melyet a világjárvány szabta korlátok és annak hatásai megkérdőjeleztek. Emellett bőségesen hangzottak el „buzdítások”, melyektől aligha lehetett tényleges hatást várni. A kevésbé szennyező alternatív energiaforrásokra való gyors és hatékony átállást biztosító javaslatok nem tudtak előrelépést elérni.

50. A 2022-es Sarm es-Sejk-i konferenciát (COP 27) kezdettől fogva veszélyeztette az ukrajnai invázió miatt kialakult helyzet, mely súlyos gazdasági és energiaválságot okozott. A szénfelhasználás megnőtt, és mindenki biztosítani akarta az ellátását. A fejlődő országok sürgős prioritásként tekintettek az energiához való hozzáférésre és a fejlesztési lehetőségekre. Egyértelmű volt a felismerés, hogy a fosszilis tüzelőanyagok még mindig az emberiség által energiatermelésre használt erőforrások 80%-át adják, és felhasználásuk tovább növekszik.

51. Ez az egyiptomi konferencia újabb példája volt a tárgyalások nehézkességének. Elmondható, hogy legalább némi előrelépést hozott a „veszteségek és károk” finanszírozási rendszerének megszilárdításában az éghajlati katasztrófák által leginkább érintett országokban. Úgy tűnt, hogy új hangot ad és nagyobb részvételt biztosít a fejlődő országoknak. De még ebben a kérdésben is számos pont homályos maradt, különösen a hozzájárulást nyújtó országok konkrét felelőssége.

52. Ma is kijelenthetjük, hogy „a megállapodásokat alig hajtották végre, mert nem rögzítették az ellenőrzés, az időszakos felülvizsgálat és a végrehajtás elmaradásáért járó szankciók megfelelő intézményesített eljárásait. A kinyilvánított alapelvek továbbra is hatékony és rugalmas megvalósítási módokat igényelnek a gya-

korlatban”;³² továbbá, hogy „a nemzetközi tárgyalások nem tudnak jelentősen előrehaladni azoknak az országoknak a hozzáállása miatt, amelyek nemzeti érdekeiket a globális közjó elé helyezik. Akik majd elszenvedik a következményeit annak, amit mi megpróbálunk elplezni, emlékezni fognak erre a lelkiismeretlenségre és felelőtlenségre.”³³

5

MI VÁRHATÓ A DUBAJI CSÚCSTALÁLKOZÓTÓL?

53. Az Egyesült Arab Emírségek ad otthont a következő *részes felek konferenciájának* (COP 28). Ez egy Perzsa-öböl menti ország, mely a fosszilis energiahordozók egyik fő exportőre, bár nagy összegeket fektetett megújuló energiaforrásokba. Közben a gáz- és olajipari vállalatok új projekteket kívánnak indítani ott a kitermelés további bővítése érdekében. Öngyilkos tett lenne azt mondani, hogy nincs mit várni, mert ez azt jelentené, hogy az egész emberiséget, különösen a legszegényebbeket, kitennék az éghajlatváltozás legsúlyosabb hatásainak.

54. Ha bízunk abban, hogy az emberek képesek túllépni kicsinyes érdekeiken és nagyban gondolkodni, akkor álmodhatunk arról, hogy ez a konferencia az energiaátállítás jelentős felgyorsulásához vezet majd, tényleges, folyamatosan nyomon követhető kötelezettségvállalásokkal. Ez a találkozó fordulóponthoz jelenthet, mely igazolja, hogy mindaz, amit 1992 óta tettünk, komoly és értékes volt, vagy nagy csalódás lesz, és veszélybe sodorja mindazt, amit eddig elértünk.

55. A sok tárgyalás és megállapodás ellenére az összkibocsátás tovább nőtt. Igaz, ki lehet jelenteni, hogy e megállapodások nélkül

³² Uo. 167, AAS 107 (2015) 914.

³³ Uo. 169, AAS 107 (2015) 915.

még jobban nőtt volna. De más környezetvédelmi kérdésekben, amikor megvolt az akarát, nagyon jelentős eredményeket értünk el, mint például az ózonréteg védelmében. Ellenben a fosszilis tüzelőanyagokról a tiszta energiaforrásokra, például a szél- és napenergiára való átállás nem halad elég gyorsan. Következésképpen fennáll a veszély, hogy amit teszünk, azt pusztá figyelemelterelő játékként lehet értelmezni.

56. Fel kell adnunk azt a logikát, hogy érző lénynek mutatkozunk, ugyanakkor nincs bátorságunk érdemi változtatásokat végbe vinni. Tudjuk, hogy ilyen ütem mellett pár éven belül túllépjük a 1,5 Celsius-fokos maximálisan elfogadható határértéket, rövid időn belül elérhetjük a 3 Celsius-fokot, és nagy a kockázata annak, hogy kritikus ponthoz érkezünk. Még ha nem is érjük el ezt a pontot, ahonnan már nincs visszaút, az biztos, hogy a következmények katasztrofálisak lennének, és sürgős intézkedéseket kellene hozni, melyek óriási költségekkel, valamint rendkívül súlyos és elviselhetetlen gazdasági és társadalmi következményekkel járnának. Ha az intézkedéseknek, melyeket most meghozunk, költségei vannak, akkor azok annál nagyobbak lesznek, minél tovább várunk.

57. Mindenképp hangsúlyoznom kell, hogy „ha csak technikai megoldást keresünk minden felmerülő környezeti problémára, az azt jelenti, hogy elkülönítünk egymástól olyan dolgokat, amelyek a valóságban összetartoznak, és elrejtjük a világ rendszerének valódi és mélyebb problémáit”.³⁴ Igaz, hogy az alkalmazkodási erőfeszítések szükségesek a rövid távon visszafordíthatatlan bajokkal szemben. A kibocsátott gázok elnyelésére vagy megkötésére irányuló egyes beavatkozások és technológiai fejlesztések szintén pozitívak. Ám fennáll a veszélye annak, hogy megrekedünk a toldozgatás, foltozgatás, összefércelés logikájánál, miközben a pusztulás folyamata, melyet nem szűnünk táplálni, a mélyben tovább

³⁴ Uo. 111, AAS 107 (2015) 982.

halad előre. Annak feltételezése, hogy minden jövőbeli probléma megoldható új technikai beavatkozásokkal, végzetes pragmatizmus, mely hólabdahatáshoz vezet.

58. Vessünk véget egyszer s mindenkorra a felelőtlen gúnyolódásnak, mely ezt a témát csak valami környezetvédelmi, „zöld”, romantikus, gazdasági érdekek miatt gyakran nevetségessé tett dolognak állítja be! Fogadjuk el végre, hogy ez egy emberi és társadalmi probléma, nagyon sokféle szempontból! Ezért valamenynyünknek foglalkoznunk kell vele. A klímakonferenciák idején nemegyszer „radikalizálódottként” kritizált csoportok fellépései hívják fel magukra a figyelmet. Valójában azonban ők az egész társadalom mulasztását pótolják, melynek egészséges „nyomást” kellene gyakorolnia, hiszen minden családnak gondolnia kell arra, hogy gyermekei jövője a tét.

59. Ha őszinte érdekünk, hogy a COP 28 történelmi jelentőségűvé váljon, olyanná, amely mint emberi lényeknek becsületünkre és dicséretünkre válik, akkor csak kötelező energiaátállási formákban reménykedhetünk, melyeknek három jellemzőjük van: hatékonyak, kötelező erejűek és könnyen ellenőrizhetők. Mindezt azért, hogy egy új folyamat induljon el, mely kiemelkedik három szempontból: drasztikus, intenzív és mindenki elkötelezettségével számol. Az eddig megtett úton nem ez történt, és csak egy ilyen folyamattal lehetne helyreállítani a nemzetközi politika hitelességét, mert csak ilyen konkrét módon lehet jelentősen csökkenteni a szén-dioxid-kibocsátást és időben elkerülni a nagyobb bajokat.

60. Bárcsak olyan stratégiák lennének a beavatkozásról döntő emberek, akik képesek a közjóra és gyermekeik jövőjére gondolni, nem pedig néhány ország vagy vállalat pillanatnyi érdekeire! Bárcsak a politika nemességét, nem pedig a szégyenét mutatnák így meg! Hadd ismételjem meg a hatalmon lévőkhöz ezt a kérdést: „Miért akar ma bárki is megtartani egy olyan hatalmat, amelyre

csak amiatt fognak emlékezni az emberek, hogy képtelen volt beavatkozni, amikor sürgős és szükséges lett volna?”³⁵

6

A LELKI MOTIVÁCIÓK

61. A katolikus hívőket szeretném emlékeztetni a hitükből fakadó késztetésekre. A más valláshoz tartozó testvéreimet és nővéreimet is biztatom, hogy tegyék ugyanezt, mert tudjuk, hogy a hiteles hit nemcsak erőt ad az emberi szívnek, hanem átalakítja az egész életet, megváltoztatja az ember céljait, megvilágítja a többi emberhez és az egész teremtetett világhoz fűződő kapcsolatait.

A hit fényében

62. A Biblia elbeszéli, hogy „Isten rátekintett mindarra, amit alkotott, és látta, hogy *nagyon jó*” (Ter 1,31). Övé „a föld, és minden, ami rajta van” (MTörv 10,14). Ezért ő azt mondja nekünk: „A földet nem lehet véglegesen eladni, mert a föld az enyém, ti pedig idegenek és jövevények vagytok nálam” (Lev 25,23). Ezért „ez a felelősség a földdel szemben, mely Istené, megkívánja, hogy az értelemmel felruházott emberi lény tiszteletben tartsa a természet törvényeit és a kényes egyensúlyt az élőlények között, melyek e világon élnek”.³⁶

63. „A világmindenség egésze a maga sokrétű kapcsolataival jobban megmutatja Isten kimeríthetetlen gazdagságát”, ezért ahhoz, hogy bölcsek legyünk, „észre kell vennünk a dolgok változatoságát sokrétű kapcsolataikban”.³⁷ A bölcsességnek ezen az útján

³⁵ Uo. 57, AAS 107 (2015) 870.

³⁶ Uo. 68, AAS 107 (2015) 874.

³⁷ Uo. 86, AAS 107 (2015) 881.

nem mindegy számunkra, hogy sok faj eltűnik, hogy a klímaváltság sok élőlény fennmaradását veszélyezteti.

64. Jézus „azért tudott másokat arra hívni, hogy figyeljenek fel a világban lévő szépségre, mert ő maga is folytonos kapcsolatban állt a természettel, szeretettel és ámulattal eltelve figyelte. Miközben bejárta szülőföldje minden szegletét, elidőzött az ő Atyja által elültetett szépség szemlélésében, és arra hívta tanítványait, hogy felismerjék a dolgokban az isteni üzenetet.”³⁸

65. Ugyanakkor „e világ teremtményei már nem pusztán természeti valóságként mutatkoznak meg előttünk, mivel a feltámadt Krisztus titokzatosan körülöleli és a teljesség célja felé irányítja őket. Azok a mezei virágok és azok a madarak, amelyeket ő csodálattal nézett emberi szemével, most már tele vannak az ő fénylő jelenlétével.”³⁹ Ha „a világmindenség Istenben bontakozik ki, aki mindent betölt, akkor Isten misztikus megtapasztalására ad lehetőséget egy falevél, egy út, a harmat és egy szegény ember arca is”.⁴⁰ A világ egy végtelen Szeretetről énekel; hogyan ne törőd-nénk vele?

Másokkal közösségben és elkötelezetten járjunk

66. Isten összekötött bennünket minden teremtményével. A technokratikus paradigma azonban elszigetelhet bennünket a körülöttünk lévő világtól, és megteveszt bennünket, amikor elfelejteti velünk, hogy az egész világ egy „kapcsolati háló”.⁴¹

³⁸ Uo. 97, AAS 107 (2015) 886.

³⁹ Uo. 100, AAS 107 (2015) 887.

⁴⁰ Uo. 233, AAS 107 (2015), 938.

⁴¹ Vö. DONNA J. HARAWAY: *When Species Meet*, Minnesota Press, Minneapolis, 2008, 205–249.

67. A zsidó-keresztény világnézet az ember sajátos és központi értékét védi az összes létező csodálatos összjátékában, de ma már mindenképp be kell látnunk, hogy csak egy „szituált antropocentrizmust” lehet vallani. Vagyis el kell ismernünk, hogy az emberi élet érthetetlen és fenntarthatatlan a többi teremtmény nélkül, mert „láthatatlan kötelékek kapcsolnak össze a világmindenség összes létezőjével, egyfajta világcsaládot alkotunk, olyan emelkedett közösséget, amely szent, szerető és alázatos tiszteletre indít bennünket”.⁴²

68. Ez nem akarattunk terméke, hanem más eredete van, mégpedig olyan, amely létünk gyökerében rejlik, minthogy „Isten oly szorosan összekötött bennünket a környezetünkkel, hogy a talaj elsivatagosodása olyan, mintha mindannyian megbetegednénk; egy faj kipusztulását úgy sirathatjuk, mintha megcsonkítottak volna bennünket”.⁴³ Így feladjuk az öntörvényű, mindenható, korlátlan emberi lény elképzelését, és újragondoljuk magunkat, hogy alázatosabban és gazdagabban fogjuk fel önmagunkat.

69. Mindenkit arra biztatok, hogy csatlakozzon a világgal való kiengesztelődésnek ehhez az útjához, és saját hozzájárulásával szépítse meg azt, mert saját igyekezetünknek a személyes méltósághoz és a nagy értékekhez van köze. Ugyanakkor nem tagadhatom, hogy őszintének kell lennünk, és el kell ismernünk, hogy a leghatékonyabb megoldások nemcsak egyéni erőfeszítésekből, hanem mindenekelőtt a nemzeti és nemzetközi politikában meghozott nagy döntésekből származnak majd.

70. Mindazonáltal minden összeadódik, és a globális hőmérséklet egy tized Celsius-fokos emelkedésének elkerülése már elegendő sok ember szenvedésének megelőzéséhez. De ami számít, az egy

⁴² *Laudato si'* enciklika (2015. május 24.), 89, AAS 107 (2015) 883.

⁴³ *Evangelii gaudium* apostoli buzdtás (2013. november 24.), 215, AAS 105 (2013) 1109.

kevésbé mennyiségi kérdés: ne feledjük, hogy nincsenek tartós változások kulturális változások nélkül, a társadalmak életmódjának és meggyőződéseinek érettebbé válása nélkül, és nincsenek kulturális változások az emberek megváltozása nélkül.

71. A háztartások arra irányuló erőfeszítése, hogy kevesebbet szennyezzenek, csökkentsék a hulladék mennyiségét és bölcsen fogyasszanak, új kultúrát teremtek. Az egyéni, családi és közösségi szokások megváltozásának pusztán ténye már táplálja az aggodást a politikai szereplők nem teljesített kötelezettségvállalásaiért és a felháborodást a hatalmasok érdektelensége miatt. Meg kell tehát jegyeznünk, hogy ha ez mennyiségi szempontból nem is jár azonnal számottevően érzékelhető hatással, mégis elősegíti, hogy a társadalom mélyéről jelentős átalakulási folyamatok induljanak el.

72. Ha figyelembe vesszük, hogy az Egyesült Államokban az egy főre jutó kibocsátás körülbelül kétszerese egy kínai lakosénak, és körülbelül hétszerese a legszegényebb országok átlagának,⁴⁴ akkor kijelenthetjük, hogy a nyugati modellhez kapcsolódó felelőtlen életmód általános megváltoztatása hosszú távon jelentős hatást eredményezne. Így – a szükséges politikai döntésekkel együtt – a kölcsönös gondoskodás útján járhatunk.

73. „Dicsérjétek Istent” – ez a címe ennek a levélnek. Mert az az ember, aki Isten helyét akarja elfoglalni, a legnagyobb veszélyt jelenti önmagára.

Kelt Rómában, a Lateráni Szent János-bazilikában, október 4-én, Assisi Szent Ferenc ünnepén, 2023-ban, pápaságom tizenegyedik évében.

Ferenc

⁴⁴ Vö. ENSZ KÖRNYEZETVÉDELMI PROGRAM: *Emission Gap Report 2022*: <https://www.unep.org/resources/emissions-gap-report-2022>

TARTALOM

1. A GLOBÁLIS KLÍMAVÁLTSÁG	6
<i>Ellenállás és zavar</i>	7
<i>Az emberi okok</i>	9
<i>Károk és kockázatok</i>	11
2. AZ ERŐSÖDŐ TECHNOKRATIKUS PARADIGMA	13
<i>Gondoljuk újra a hatalom használatát</i>	14
<i>Az erkölcsi fullánk</i>	16
3. A NEMZETKÖZI POLITIKA GYENGESÉGE	18
<i>Alakítsuk át a multilateralizmust</i>	19
4. A KLÍMAKONFERENCIÁK: ELŐRELÉPÉSEK ÉS KUDARCOK	21
5. MI VÁRHATÓ A DUBAJI CSÚCSTALÁLKOZÓTÓL?	24
6. A LELKI MOTIVÁCIÓK	27
<i>A hit fényében</i>	27
<i>Másokkal közösségben és elkötelezetten járjunk</i>	28

